

JUNI 2003

Aktstycket

Medlemsblad från ArkivCentrum Örebro län

Det äldsta dokumentet på ArkivCentrum är från 1587. Betydligt äldre är de skriftliga lämningar som finns från våra förfäder i form av runristningar. Om runristningar i Närke handlar den första artikeln i årets sommarnummer av Aktstycket. Den är skriven av *Ingegerd A Granström* som vi hade nöjet att ha som praktikant i början av året. Ingegerd är expert på runristningar och det är också hon som har skapat omslaget med vår slogan »ArkivCentrum – Din historiefabrik« i form av en runristning på omslaget.

Att historien lever i landskapet framgår tydligt i Örebro läns museums nya kulturturistguide *Vårt att se i Örebro län* som vi har tagit in annons för och som vi varmt vill rekommendera. Den ska finnas i handskfacket och bokhyllan hos varje kultur- och naturintresserad läsare av Aktstycket.

»Bildningsborg och syndanäste« – ett projekt om folkparker, bygdegårdar och folkets hus rullar på för fullt. Bakom projektet står Folkrörelsearkivet, Örebro läns museum och fem av länets kulturskolor. Projektets syfte är att dokumentera och levandegöra den folkliga kultur som manifesteras i dessa miljöer. Ett skrivupprop »Det är dans i Folkets Park...« har spridits under maj månad och vi uppmanar alla att ta chansen att berätta om sina minnen och upplevelser. Var med och skriv!

Glad sommar!

Självklart bär sommarnumret spår av detta projekt. *Magnus Jerlström* tecknar bilden av en folketshusförening i Bergslagen i sin artikel om den 80-årsjubilerande föreningen i den gamla gruvorten Pershyttan.

Få personer i vårt län har sett så mycket teater som Kurt Wirestedt, en känd profil för alla örebroare. *Bo Fransson* låter Kurt berätta om sina folkparksminnen från 1920-talet och framåt.

Något som är verkligt spännande med arkivjobbet, är att det ibland dyker upp fullständigt oväntade överraskningar. Vem kunde till exempel vänta sig att i ett Folkets hus i Bergslagen hitta handlingar om den japanska aggressionen i Kina under åren 1937–1945. Det var vad *Yvonne Bergman* och *Per Roth* gjorde i f d Folkets hus i Kopparberg i form av handlingar från Rikskommittén för Kinahjälpen. Vad hände egentligen med den svenske läkaren Torgny Björk, är den fråga man ställer sig efter att ha läst artikeln av Magnus Jerlström. Kanske någon av Aktstyckets läsare kan tipsa oss?

Vi önskar till slut alla läsare av Aktstycket en skön och avkopplande sommar.

Göran Henrikson

Omslagsbilden

Ingegerd A Granström har vid utformandet av runstensbilden på omslaget inspirerats av ornamentiken hos flera olika sörmändska runristningar. Runinskriften skulle kunna vara hämtad från senare hälften av 1000-talet, men detta stämmer bara delvis, eftersom orden är nussvenska. Den bristande överensstämmelsen mellan runskriften

och det nussvenska språket märks här tydligast genom att bokstaven *c* har fått tecknas med runan som motsvarar *s*. Den runrad som Ingegerd har använt är den yngre runraden, dvs den 16-typiga futharken, och av den-

nas två varianter är det här »normalrunorna« som har använts.

Runorna transkriberas till bokstäver, som omformas till nussvenska ord enligt följande:

† R P I P h t t t R N Y . † I t . * | h t † R I t t P t B R I P
a r k i v s e n t r u m . t i n . h i s t o r i e f a b r i k
A r k i v C e n t r u m - D i n h i s t o r i e f a b r i k

»Efter Lydbjörn, sin dugande son« – om runristningar i Närke

■■■ I Närkes nordostligaste del, inom det område som förr var Glanshammars härad, finns 14 av landskapets 34 runristningar. Endast sex av Glanshammarstraktens ristningar är dock runstenar i egentlig mening, dvs resta stenar som är bevarade i sin helhet och som har runinskrift. Nasta-

stenen är en sådan, och bland Närkes runstenar finns det ingen annan som har en så raffinerad ornamentik som Nastastenen.

Runstenen med den språkvetenskapliga beteckningen *Nä 34 Nasta*, står rest vid den gamla landsvägen mellan Örebro och Fellingsbro. Stenen är placerad

115 meter väster om allén som leder till Nasta gårds huvudbyggnad, och den står på landsvägens norra sida. Med en höjd på 1,93 meter och en största bredd på 1,31 meter, är Nastastenen en tydlig och kraftfull gestalt i landskapet. Stenmaterialet är ljusgrå granit.

Runorna är huggna utmed stenens ytterkanter, och själva

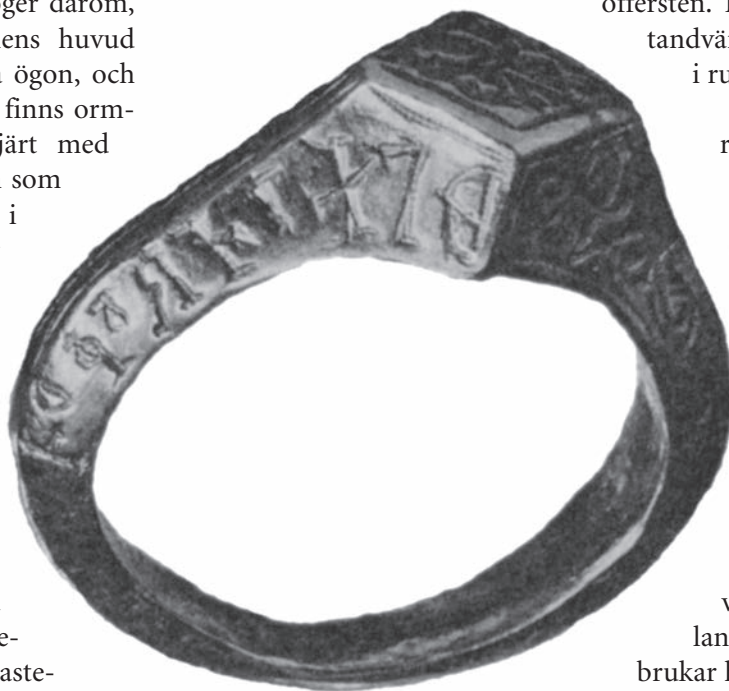
runbandet är mycket enkelt utformat; det beskriver en uppochnedvänd U-form på runstenen. Det som finns inuti U-formen däremot är en välutvecklad ornamentik som är skickligt ristad. Över en stor del av bildytan ringlar spänstigt en ormkropp i åttliknande former. Den är inflätad i bakre delen på det fyrfotadjur som krumbuktar längst ned på runstenen. Detta djur med huvudet vänt bakåt, är även insnärjt i en tunnare ormliknande slinga. Strax ovanför det bakåtvända huvudet, snett till höger därom, syns den stora ormens huvud med små cirkelrunda ögon, och ovanför ormhuvudet finns ormens avsmalnande stjärt med den lilla spiralformen som avslutning. Överst i bildmotivet tronar ett till synes skratande ansikte. Det är en *mask* – något som inte hör till vanligheterna på runstenar. Masker förekommer bla på ett par runstenar i Södermanland, men då med ett lite annat utseende än här på Nastastenen.

Runorna som omsluter bildmotivet kan transkriberas till bokstäver enligt följande: *thureith : lit : raisa : stein : eftir : lythbyurn : sun sin : nutan* : Med orden översatta till nusvenska lyder inskriften: »Tored lät resa stenen efter Lydbjörn, son sin dugande.« Den ordföljd som vi är vana vid ger följande lydelse åt inskriftens senare del: »... efter Lydbjörn, sin dugande son«.

En kvinna har låtit resa Nastastenen till minne av sin döde son. Denne beskrivs med hjälp av

det runsvenska adjektivet *nytr* som enligt »Svenskt runordsregister« har betydelsen 'duglig, duktig, rask'. Ordformen *nytan* som används här, är en ackusativform, närmare bestämt den singulara maskulina ackusativformen av adjektivet.

Den runmästare som ristat ornamentiken på *Nä 34*, torde vara en skicklig konsthantverkare, men vad han hette vet vi inte, eftersom ristarsignatur saknas på denna runsten. När det gäller ristningens date-

ring, är det svårt att säga något mer preciserat än att tillkomsttiden bör vara 1000-talets mitt eller dess senare hälft. Detsamma gäller för ett flertal andra Närke-ristningar – dock inte för alla – enligt ett försiktigt uttalande av Sven B F Jansson i »Närkes runinskrifter«.

Nastastenen, som står vid den gamla eriksgatan genom Närke, har uppmärksammats på olika sätt i äldre tider. Fornforskaren Johan Hadorph skriver på 1670-talet: »En fierdingz wäg fram om

glanshammars Krogh, är en by Nawestad benämd, hwarest en Runesteen af långan ålder hafwer legat widh allmänne wägen. På denne Steen hafwa enfaldigt folk ifrån hedenhöös offrat emot Tandawärk och andra Krankheter. När någon hafwer ofrat der emot Tandawärk, så hafwer den och bittet i Stenen som dhe närboendes witna; der finns och på en Kant närmast till wägen vthnött något af Stenen.« Det sägs alltså om Nastastenen att den, liggande omkullfallen, har använts som offersten. För att bli botad från tandvärk har man t o m bitit i runstenens ena kant!

De av Närkes runristningar som finns utanför Glanshammars härad, är i stort koncentrerade dels till trakten av Stora Mellösa, dels till trakten runt Riseberga klosterruin. Det är således i slättbygderna som runstenarna återfinns, och så är det vanligen också i andra landskap. Runstenar brukar höra samman med det gamla kulturlandskapets odlingsbygder.

Av de 34 närkiska ristningarna är det endast 10 stycken som kan sägas vara runstenar i egentlig mening. Dessutom finns det en välbevarad runinskrift på ett jordfast flyttblock vid Åsby i Stora Mellösa socken: *Nä 15*. Det finns även fem fragmentariskt bevarade stenar som kan betraktas som rester av en gång resta runstenar.

De återstående 18 ristningarna i Närke har en annan karaktär. Det finns stenar med enbart

»runstensornamentik« (alltså inga runor), och det finns sådana runristade stenar som ursprungligen har funnits på kristna begravningsplatser där de har utgjort gravvårdar. Även ett par runinskrifter utan språklig innebörd räknas in bland Närkes ristningar. Dessa får anses vara förvirrade efterapningar av runinskrifter. Slutligen finns det ett par inskrifter i annat material än sten, däribland inskriften *Nä 2* som är ristad på en *guldring* vilken hittades vid Väla i Viby socken omkring år 1900. Ringen, som dateras till mitten eller senare delen av 1200-talet, finns nu i Statens historiska museum. Ringens runor har tolkats på ett sätt som lett fram till följande översättning: »*Välsignad må den vara som mig bär...*«.

Inte bara guldringen från Väla har förts bort från fyndplatsen och fått stanna på museum. Detsamma gäller för nio andra Närkeristningar – i huvudsak ristade stenfragment – som finns i Läns museets ägo. Blott två av de nio finns nu framtagna för visning på museet, där de ingår i den permanenta utställningen *Gudar och GPS – bondeliv från stenålder till nutid*. Nastastenen och ett flertal andra stenristningar i Närke finns dock på plats ute i naturen, omgivna av gräs och mossa och vindens sus. I de fall då stenarna har inhuggna runor, kan man säga att de är språkliga dokument, arkiverade i naturen.

Ingegerd A Granström

Källor

Jansson, Sven B F, *Närkes runinskrifter*. Stockholm 1975.

Peterson, Lena, *Svenskt runordsregister*, Runrön 2. Uppsala 1994.

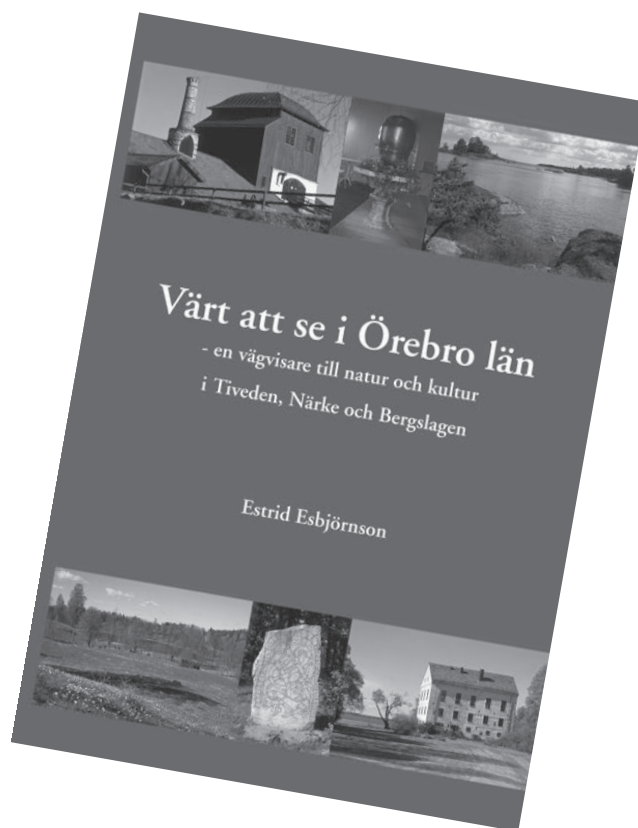
Ny vägvisare till länets sevärdheter

Följ med på en upptäcktsresa i våra rika natur- och kulturmiljöer från den trolska Tiveden i söder till den bördiga Närkeslätten och de blånande bergslagsbygderna i norr!

Värt att se i Örebro län är en utförlig och innehållsrik vägvisare till länets skiftande sevärdheter. Förutom beskrivningar av de olika besöksmålen finns kartor och faktarutor. De många fotografierna är alla i färg.

Värt att se i Örebro län finns att köpa i butiken på Örebro läns museum, Engelbrektsgatan 3, Örebro. Den kan också beställas via läns museets hemsida www.orebrolansmuseum.se eller per telefon 019-602 87 00. Boken säljs även på ArkivCentrum i Örebro, hos bokhandlare, på turistbyråer och liknande.

Pris: 230 kr. Ev. portokostnad tillkommer.

Benny Lawins orkester spelar upp till dans i Pershyttans Folkets hus 1965.

80 års »dansbaneelände« i Pershyttan

■■■ I maj år 2003 har det gått 80 år sedan Pershyttans folketshusförening bildades. Egentligen hade föreningen en föregångare i Pershyttans dansbaneförening, som bildades redan tre år tidigare.

Initiativet till dansbaneföreningen togs av unga arbetare som ville åstadkomma någon form av förströelse under kamratliga former. De hyrde ett markområde och byggde dansbana, en kiosk att sälja godsaker i och en enkel kaffeservering. I början samlades frivilliga bidrag in till musikanterna och övriga utgifter, men i längden kunde man inte förlita sig till frivilliga anslag, så man började ta inträdesavgift och sälja dansbanebiljetter. Inom dansbaneföreningen började man diskutera möjligheterna att skapa en samlingslokal som kunde användas även vintertid. Därför kallade föreningen den 10 maj 1923 till ett möte där man beslutade att bilda Pershyttans fol-

ketshusförening. De fackliga organisationerna i Pershyttan, dvs Gruvindustriarbetarförbundets avdelning 39 och Pershyttans LS av SAC, ställde sig tillsammans med IOGT-logen Järnbäraren bakom förslaget och dansbaneföreningen skänkte såväl festplatsen, inventarier som kassabehållning till den nybildade folketshusföreningen.

Ganska omgående valdes en tomtkommitté för att skaffa mark att bygga Folkets hus på. Det markområde som man ansåg lämpligt ägdes dock av Pershytte Grufvebolag som inte visade något som helst intresse för något folketshusbygge. Under hela 1920-talet fortsatte folketshusföreningen att bedriva nöjesliv vid dansbanan och festplatsen under sommarhalvåret. Först 1928 kunde tomtkommittén rapportera att en privatperson var villig att sälja ett markområde lämpligt till folketshusbygget. I maj 1928 köpte föreningen en drygt 1300 kvadratmeter stor tomt, man anskaffade ritningar

och förvärvade byggmaterial i form av en gammal logbyggnad. Ritningarna till huset var utarbetade av arkitekten vid Örebro läns hushållningssällskap, Olov Stylin, som även hade ritat bla bygdegården i Vasselhyttan och Röfors Folkets hus.

1929 valdes en byggnadskommitté som skulle ansvara för markberedningen och gjutningen av grunden. Allt grundläggningsarbete utfördes genom medlemmars frivilliga arbete. Byggnadsarbetet och installation av vatten, avlopp och elektricitet utfördes på entreprenad. Möblerna levererades från Fjugesta Möbelfabrik. Totalkostnaden för Pershyttans Folkets hus uppgick till drygt 29 000 kronor och finansieringen löstes genom lån från Nora Sparbank på 8 000 kronor och 12 000 kronor från Landsorganisationens folketshusfond.

Den 3 oktober 1931 skedde invigningen under stor pompa och ståt och även om inte byggnadsstilen har någonting att göra

med den funkis som då nyligen hade debuterat i Sverige, så var Pershyttans Folkets hus hypermodernt i ett avseende, man hade nämligen låtit installera traktens första ljudfilmsprojektor. Ljudfilmspremiären i Pershyttan och därmed i Noratrakten skedde den 6 oktober och då skulle det dröja nästan ett kvartal innan den första biografen i själva Nora stad skulle begå sin ljudfilmspremiär.

Från invigningsdagen den 3 oktober och fram till slutet av året hölls inte mindre än 14 dans-tillställningar i Folkets hus och under det andra verksamhetsåret, 1932, inbjöds till dans hela 41 gånger. Även om det började bra, så blev depressionsåren ekonomiskt kärva för föreningen. 1938 kunde man dock slutbetala lånet till LO, trots att amorteringstiden egentligen löpte fram till 1940.

Under andra hälften av 1950-talet genomfördes en invändig renovering och i början av 1960-talet tillbyggdes en ny entré med

garderob och toaletter. Under 1990-talet skedde återigen en renoveringen, denna gång skapades ett modernt kök och exteriören på tillbyggnaden från 1960-talet ändrades för att bättre överensstämma med den nationalromantiskt och nyklassistiskt inspirerade stil som resten av byggnaden har.

Under 1930-talet hölls dansaftnar nästan varje lördag, men först vid mitten av 1960-talet sattes publikrekord under en danskväll med Bert-Thores orkester, då enligt uppgift 743 personer hade löst biljett. Vilket decennium som var storhetstiden för Pershyttans folketshusförening är väl svårt att säga? Allt beror på hur man räknar och värderar. Kanske var det sextioalet? I så fall samma decennium som allt kulminerade. Biografverksamheten upphörde 1964. Visst hade man stora danstillställningar, men orkestrarna var dyra och skapade inget överskott till föreningen. Ett hårt slag mot byn kom 1967, då gruvdriften lades ner.

En sådan industrinedläggelse kan ofta vara slutet för ett mindre samhälle men Pershyttan ligger bara några kilometer från kommunens centralort Nora och man har ungefär lika långt till industrisamhället Gyttorp.

I turistbroschyrernas värld är Pershyttan berömd för sin genuina och kulturhistoriskt intressanta bebyggelse; samma kåkar och arbetsplatser som var ökända inom arbetarrörelsen under mellan- och efterkrigstiden för sin brist på modernitet och godtagbar standard.

Nu, några år in på 2000-talet, så finns, Pershyttans folketshusförening trots allt kvar. Yngre och nyinflyttade Pershyttebor har engagerats i föreningen som under de senare åren har ordnat såväl verksamhet för byns barn, som pubkvällar med underhållning. Lokaluthyrning till andra föreningar eller till privata fester är dock basen i föreningens verksamhet.

Magnus Jerlström

»Systrarnas afton« vid Pershyttans dansbana 1934.

Foto på denna och föregående sida från *Ett och annat i Pershyttan i gången tid* nr 1 respektive 19 (1983 & 2001).

Folkparksveteranen Kurt Wirestedt, 86: – Få människor har sett så mycket teater som jag!

■■■ Kurt Wirestedt var med när den gamla folkparken i Örebro var i gång. Han är numera 86 år fyllda, men minns fortfarande de gästande revysällskapen i Rynningeparken på 20-talet och operettföreställningarna i den nyöppnade Adolfsbergsparken på 30-talet.

Kurt är uppvuxen på Södra Lillåstrand i Örebro med mor och far och två bröder. Och det var därifrån han letade sig till Rynningeparken som 10-åring och tog sig in gratis i sällskap med en äldre kille som fick agera målsman.

Örebrokännaren Kurt Wirestedt blev i februari 2003 intervjuad om sina många folkparksminnen.

I parken såg han allt som bjöds, inte minst föreställningarna med de kringresande teatersällskapen med namn som Martin Sterner, Elis Engström, Ingeborg Holm och makarna Harry och Gertrud Ahlin.

Lokalutrymmena var begränsade och logerna primitiva, så det kunde aldrig bjudas på några riktigt stora evenemang i Rynningeparken, som operetter och så, men teater spelades det. Kurt minns titlar som »Röda dagen« och »3333«, en komedi om spel och lotterivinster.

Intresset för teater bland örebroarna i gemen var stort. Redan

1917 gavs det 61 föreställningar i parken och fler skulle det bli. Sommaren 1920 slogs det gamla rekordet och hela 95 föreställningar sågs av i genomsnitt 900 personer.

En av dem som uppträdde i Örebro's första folkpark var sångerskan Ulla Billquist, som var bosatt i Örebro under några år på 20-talet när hennes mor drev Kafé Nordanskog på Norr. Hon var älskad och beundrad av grabbarna. Kurt var inget undantag. Tillsammans diktade de:

*Rosen i Nordanskog
Kan ej berömmas nog.
Hon är liksom rosen på Tistelön
En blomma i knoppning
Så skär och skön.*

En annan lokal kändis i parken var Örebro's dåvarande revykung Acke Källander, som 1923 gav sin 25:e revy i Folkets park, dit han ständigt drog storpublik.

Kurt minns både honom och revystjärnan Curt Löwgren, han som började som frisör i pappans frisersalong på Norr och slutade som riksbekant revy- och grammofonartist och filmskådespelare.

Varje gång det var något evenemang i parken var Kurt där, till en början på egen hand eller i »målsmans« sällskap, men senare tillsammans med flickvännen Rut, inte minst sedan Adolfsbergsparken slagit upp sina portar 1934. Det var där han fick sina största teaterupplevelser, för se

teater, det har alltid varit Kurts passion.

– Det var en fantastisk tid. Entrén kostade 50 öre och att sitta på ringside ytterligare 1:75, alltså dryga 2 kronor per capita för mig och min flickvän. Och då fick vi se alla de stora etablerade skådespelarna: Georg Funkqvist, Holger Löwenadler, Rut Stevens, Olof Vidgren och Gösta Ekman. Jag blev väldigt bortskämd under den här tiden.

Han promenerade mestadels till parken. Det var ju gångavstånd från stan, en 3–4 km.

– Det var bara roligt. Då kunde man gå och vara förtrolig med sin flickvän, så avståndet var ingenting. Jag går fortfarande minst en halvmil om dagen.

Kurt och hans flickvän såg inte bara teater. De dansade också.

Det kostade 10 öre dansen ute i Adolfsberg, men hade de tur så stod där en alltid lika hygglig vakt som bara låtsades ta emot dansbiljetten.

– Han var väl förtjust i min flickvän – eller om det var i mig – så han tog aldrig biljetten, utan jag kunde dansa upp till 15 danser per kväll.

– Någon duktig dansör vill jag inte påstå att jag var. Jag höll mig ju till en och samma person hela tiden, men hon accepterade mig för den jag var.

För dansmusiken svarade ofta Whispering, Örebro's första storband med Rulle Molin, Kanon-Kalle och grabbarna. Kapellmästare var Lasse Johansson, som på dagarna arbetade i Konsums konfektionsfirma och på danskvällarna fungerade som levande reklam för välklädda herrar.

Kurt har kvar sitt teaterintresse och ser fortfarande föreställningar i mån av resurser, för det börjar bli dyrt. Visserligen tjänade han som bankvaktmästare i mitten av 30-talet bara 100 kronor i månaden, men hade ändå råd.

– Det var trots allt lättare att undvara 2:50 per skalle då, än det är att skaffa fram 400 till en föreställning i dag, säger Kurt Wirestedt, 86, som har sett mer teater än de flesta.

– Jag skulle tro att det är få människor som har sett så mycket teater som jag.

Bo E I Fransson

FOLKETS PARK

Lördagen den 3 Sept. kl. 8–12
Söndagen den 4 Sept. kl. 7–11

Uppträdande
av den från grammofon och i folkparkerna väikande

Kupletsångaren
Thor Florentin
Thor Florentin har en gennomsnittligt originalprogram, som han för om som en varför det alltid blir något nytt när han kommer.

Operasångerskan
Maria Galli
Sjunge operor, operetter, visor och senaste sånger. Maria Galli är född i sin kommers i skräll Genua som Milan för sin vackert färgade messtrogen.

Dansparet
Carol and Carl
Programmet består av klassiska danser, kortprogram samt senaste modedanser, visor.

Ceban Rumba
Med sin alla senaste modedanser
"Congorilla"
som är ett nytt och friskt och de senaste till den nya dans "Congorilla".

Mod. dansmusik: EYRA-KAPELLET
Kulturell „Valters Dragspelstrio

Entré: 50 öre, militär 1 uniform 35 öre.

PARKSTYRELSEN.

Affisch från 1932. Ur arkivet från Örebro Folkets park.

Upphittat i en skokartong: Arkivet från Rikskommittén för Kinahjälpen

Vid arkivinventeringsarbete i Kopparbergs f.d. Folkets hus, i samband med det pågående projektet »Bildningsborg och syndanäste«, tillvaratog personal från ArkivCentrum, en skokartong. Skokartongen var märkt Kinahjälpen och visade sig innehålla bl.a. protokoll, korrespondens, och räkenskaper från *Rikskommittén för Kinahjälpen*.

Kommittén startade i januari 1938 på initiativ av professorn i Missionsvetenskap vid Uppsala

Universitet, Knut B. Westman [1881–1967]. Syftet var att ge humanitärt bistånd till sårade, sjuka och flyktingar under det pågående Kinesisk-japanska kriget (1937–1945). Kommittén var politiskt neutral och påpekade i ett upprop att »genom svensk forskning och missionsverksamhet ha många band knutits mellan Sverige och Kina«. Bland undertecknarna av uppropet fanns företrädare för bl.a. *Svenska Kyrkan*, *Svenska Missionsförbundet*, *Fräls-*

ningsarmén, *Sveriges Köpmannaförbund*, *Kooperativa Förbundet* och *Landsorganisationen*.

Verksamheten bedrevs genom listinsamling av pengar men också insamling av linne och bomull till förbandsmaterial. Insamlingen genomfördes av särskilda lokalkommittéer, som vid halvårsskiftet 1938 uppgick till 110 st. Redan i februari 1938 avseglade den första sändningen läkemedel och sjukvårdsutrustning från Göteborg till Kina, där *Kinas*

Flyktinglägret Hsinho utanför Wuchang i oktober 1948. Foto: Shen Kuong.

Röda Kors var mottagare. Senare sändningar gick till bl.a. *Internationella Röda Korset* i Kina, *Madame Chiang Kai-sheks verksamhet bland Kinas flyktingbarn* och *Svenska Missionen i Kina*, som under kriget bedrev bistånds- och hjälparbete. Insamlingsverksamheten var mycket intensiv under 1938, men redan under hösten samma år avslutades insamlingen via bidragslistor och lokalkommittéerna avvecklades.

I början av 1939 engagerades med. kand. Åke Holm [1912–1999] för tjänstgöra som läkare i Kina. Samma år utsändes även med. kand. Torgny Björk [1908–?]. Båda hade deltagit i Svenska Röda Korsets Abessinienexpedition. Kommittén beslöt också att utsända den tysk-judiske berlinläkaren, Oskar Rosenthal [1879 – 1942]. Rosenthal anlände till Kina i februari 1940 för att tjänstgöra i Internationella Röda Korset. Den 30 mars 1940 återkom Holm till Sverige. Kommittén ansåg att det var svårt att hålla kontakterna med Björk, dels genom att han varit sjuk, men framförallt genom att brev försvann. 1941 beslutade kommittén att Björks tjänstgöring

skulle avslutas, men att det var önskvärt om Rosenthal kunde fortsätta sin verksamhet även efter den avtalade anställningstidens slut. Rosenthal hade för övrigt även en litterär förmåga. I materialet finns en novell med titeln *En dag i ett kinesiskt krigssjukhus*, som bl.a. beskriver sjukvårdspersonalens arbete under ett japanskt flyganfall:

Eget skyddsrum har sjukhuset inte, men två utmärkta sådana finns på fabriksområdet, ett djupare för de sjuka [...]. Mången som egentligen kunde gå vill bli buren, utan att tänka på att han därmed fördröjer de liggandes räddning. Läkaren står bredvid och ser till att alla komma iväg utom de få för vilka flyttningen kanske vore farligare än luftanfallet. Många säga till honom: »Doktor gå, det är på högsta tiden!« Men han måste ju först se till, att de sårade komma i säkerhet. [översättning av K.B. Westman]

I mars 1942 meddelades att Rosenthal avlidit i en hjärtattack som följd av tyfus. Westman höll därefter kontakt med Rosentahls hustru och dotter, som efter världskrigets slut befann sig i Öst-

Berlin. I september 1950 skrev Westman en rekommendation till dottern, för att hjälpa henne att kunna emigrera till USA.

Genom kriget mellan Japan och USA blev Björk fast i Hanoi, men enligt uppgifter på hösten 1942 hade han anställning vid ett sjukhus i Saigon. Hösten 1945 rapporterades att han fortfarande var i Saigon men var då utan pengar. Kommittén som redan gett honom pengar i samband med hans planerade hemresa 1941, ville inte ge honom mer. Vad som senare hände Björk är okänt.

1946 beslutade kommittén att överlåta 10 000 kr till Svenska Missionsförbundets missionär Richard Björkdahl [1888–1980], »för de ändamål han anser mest lämpliga och trängande«. 1948 beslutades att lämna ytterligare 10 000 kr till Missionsförbundets verksamhet i Kina. Det sista sammanträdet hölls 1950, då man beslöt att avveckla verksamheten och att Oskar Rosentahls innesående bankmedel i Shanghai skulle användas i den kinesiska hjälpverksamheten.

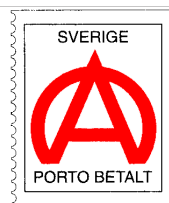
Magnus Jerlström

Svenska Missionsförbundets missionärer, makarna Richard och Elisabeth Björkdahl övervakar matutspisningen i flyktinglägret Hsinho i oktober 1948. Foto: Shen Kuong.

B-Post

Avsändare:
ArkivCentrum Örebro län
Nikolaigatan 3
702 10 ÖREBRO

»Sommartider, sommartider« – det är dans i Folkets Park...

Berätta din historia!

Vi tänker göra en bok med hjälp av din berättelse. Den ska handla om Folkets Park och Folkets Hus och våra bygdegårdar.

Fyll dig med längtan och berättarlust och var med i denna nostalgitripp! Skriv kort eller långt, för hand eller på dator, prosa eller poesi, om nöjeskapader och bildningsiver!

Vill du ha mer information och inspiration, hämta då vårt skrivupprop *Det är dans i Folkets Park* på ditt bibliotek eller sänd efter den från ArkivCentrum.

Vi vill ha din berättelse senast den sista december 2003. Skicka den till: ArkivCentrum, Nikolaigatan 3, 702 10 Örebro. Har du frågor, ring 019-611 29 00! Följ projektet på www.folkpark.nu

Skrivuppropet är ett samarbete mellan Folkrelsernas arkiv i Örebro län, Örebro läns museum, Kulturskolorna i Örebro län och föreningen Liv i Sverige. Projektet stöds av Stiftelsen Framtidens Kultur, Sparbankstiftelsen Nya, Örebro läns landsting, Karlskoga kommun och Örebro kommun.

**”Bildningsborg
och syndanäste”**
EN DOKUMENTATION AV VERKSAMHETERNA INOM BYGDE-
GÅRDARNA, FOLKETS PARK OCH FOLKETS HUS I ÖREBRO LÄN

Lokalhistorisk kurs

Lär Dig länets historia! Hösten och våren 2003–2004 anordnar *Lokalhistoriska Sällskapet* sin femte två-terminskurs om lokal historia i Örebro län.

Vid ca 17 föreläsningar får Du möta kvalificerade lärare från Universitetet, museer och arkiv som var och en är expert på olika områden i länets historia från stenålder till modern tid. Deltagare som önskar kan under handledning skriva ett mindre lokalhistoriskt arbete.

Plats: ArkivCentrum, Örebro

Tid: Varannan tisdag 18.30–20.45

Kursstart: 2 september 2003

Kursledare: Yvonne Bergman och Sören Klingnéus

Kostnad: 900 kr

Anmälan: senast 15 augusti till:

Yvonne Bergman,

ArkivCentrum, Nikolaigatan 3

702 10 Örebro, Tel: 019-611 29 00,

Fax: 019-611 81 20,

e-post: yvonne.bergman@arkivcentrum.t.se

**I samarbete med
ArkivCentrum
&
Folkuniversitetet**

ArkivCentrum Örebro Län

Folkrelsernas Arkiv i Örebro Län
och Örebro Läns Företagsarkiv
i samarbete

Nikolaigatan 3 • 702 10 ÖREBRO

Tfn 019-611 29 00 (även texttfn)

Fax 019-611 81 20

E-post:

arkivcentrum@arkivcentrum.t.se

Internet: www.arkivcentrum.t.se

Öppet måndag, onsdag–fredag

kl 08.30–17.00

och tisdagar kl 08.30–20.00

lunchstängt kl 12.00–13.00

Kom ihåg Arkivens Dag den 8 november
Tema: Idrott, kropp och hälsa